

Het voorkomen van de nachtegaal in de Kennemerduinen

Door J. van Tussenbroek en Th. Belterman

Aanleiding tot de inventarisatie was de sterke achteruitgang van deze vogelsoort. Oorzaken zouden kunnen zijn:

1. verandering van landschap, waardoor de nachtegaal geen geschikt biotoop meer zou kunnen vinden;
2. verstoring door menselijke activiteiten;
3. fluctuatie in aantal, b.v. onder invloed van weersomstandigheden;
4. algemene achteruitgang van de nachtegaal.

Verandering van landschap

Bepaald is daartoe het biotoop op een eenvoudige manier, waarbij sterk de nadruk gelegd wordt op de bedekkingsgraad door de planten. Van iedere vogel is aan de deelnemers een beschrijving gevraagd van de plaats van voorkomen aan de hand van een formulier, waarvan hierbij een voorbeeld wordt gegeven. Grootte van het oppervlak 5 x 5 meter. Bedekkingsgraad van de boomlaag, struiklaag, struweellaag, kruidlaag en moslaag (waartoe de grootste omtrek van de gezamenlijke planten per laag geldt). Bij de bomen, de struiken en het struweel is gevraagd om niet alleen de soorten op te geven, doch ook de hoogte van het bladerdek en de geslotenheid van het gebladerte. Bij de kruidlaag zijn alleen de belangrijkste soorten planten gevraagd en voor de moslaag alleen de bedekkingsgraad.

Gebleken is dat het voorkeursgebied bestaat uit een bovengroei van berk en populier, terwijl meidoorn ook bijna steeds vermeld wordt. De ondergroei bestaat dan uit duindoorn, vlier, liguster en kruipwilg, waartussen veelal brandnetels voorkomen. Een bijna kale grond met wat afgevalen bladeren, onder meidoorns is ook voldoende.

Daar deze bosjes ruim voldoende aanwezig zijn gebleven in de duinen kan het biotoop niet de beperkende faktor zijn.

Het is echter wel mogelijk dat een landschapsverandering het bestand van de nachtegaal in sterke mate wijzigt. In Noord-Beieren is het areaal van de nachtegaal de laatste honderd jaar sterk ingekrompen en wel honderd km. meer naar het westen verplaatst, tengevolge van de aanplant van naaldhout. De nachtegaal moest wijken, de notenkraaker nam toe (Die Vogelwelt, 1953: 91-97).

Verstoring door menselijke activiteiten

Hoewel de nachtegaal zeer goed kan voorkomen in villatuinen, waarvan de omgeving min of meer natuurlijk gebleven is, zijn er toch aanwijzingen dat deze soort tegen zeer grondige verontrusting niet bestand is. Zodanig zien wij het geringe aantal van 1965 in „Het Zeeveld”, namelijk slechts één zingende vogel, in verband met de uitvoering van grote werken bij de waterleidingweg van de gemeente Haarlem. Hoewel de Kennemerduinen wel zeer veel onrustiger door bezoek zijn geworden, menen wij toch dat de grote achteruitgang van de nachtegaal niet hoofdzakelijk aan dat bezoek te wijten is, daar de achteruitgang in het algemeen globaal is en zich niet tot druk bezochte gedeelten beperkt.

Fluctuatie in aantal

Daar wij enige jaren (1958 t/m 1961) achtereen geteld hebben, met een herhaling in 1965 en steeds een veel lager aantal vinden dan bij de grote algemene inventarisatie in 1952, kan de achteruitgang niet tot een tijdelijke gerekend worden. Het is o.i. geen fluctuatie.

Algemene achteruitgang

Wij komen tot de conclusie dat de achteruitgang van de nachtegaal in de Kennemerduinen een algemene achteruitgang is. Wat de reden van deze achteruitgang nu in feite is, kan zo zonder nader onderzoek niet gezegd worden. Dat de achteruitgang niet alleen in de Kennemerduinen voorkomt, maar ook in andere streken van Nederland blijkt wel uit de volgende waarneming van Van Tussenbroek: „De binnenduinrand van Oostvoorne tot Nieuw Helvoet was een nachtegalenparadijs, waar tientallen nachtegalen tegen elkaar opzongen. Eén laantje „het nachtegalenlaantje” genaamd is ongeveer 200 meter lang en in de jaren 1946 t/m 1953 telden we 14 tot 17 zingende exemplaren. In 1965 slechts 3”.

Indien een soort achteruit gaat in aantal, merkt men dit het eerst aan de rand van zijn areaal. Daar de nachtegaal praktisch zijn n.w.-verspreidingsgrens in Nederland bereikt, is het zeer de moeite waard om nader op de verspreiding van de nachtegaal in de komende jaren in te gaan, waarvoor het onderzoek in de Kennemerduinen van groot belang is geweest.

De hier volgende gegevens zijn verzameld in de jaren 1952, 1958 tot en met 1961 en 1965. Hiertoe werd uitgegaan van de zingende mannetjes, die dan tenminste op drie verschillende data op dezelfde plaats moesten worden waargenomen. Het terrein is in 14 stukken verdeeld. Slechts één stuk

Nachtegaal

Tekening H. J. Slijper

bij het „Lange Veld” gelegen leverde geen enkel jaar iets op. De best bezette gebieden lagen steeds in de binnenduinrand, hetgeen op de kaart die wij steeds bijhielden aan de vele gekleurde spelden goed te zien was.

De in totaal waargenomen vogels (dus 3 of meer keren waargenomen) bedroegen in:

1952 — 107	1959 — 33	1961 — 34
1958 — 23	1960 — 35	1965 — 32

Voor de jaren 1952 en 1958 zijn de nachtegalen in het „Jachtduin” niet opgenomen. Hier waren in 1959 zes exemplaren aanwezig.

Veel dank zijn we verschuldigd aan alle deelnemers betrokken bij het onderzoek en de directie van de Kennemerduinen die het onderzoek mogelijk heeft gemaakt.

Het meest ideale biotoop bleek het onderstaande te zijn, gemeten naar het trouwst bezette plekje:

<i>Vogel 2 vak 6 (5 x 5 m) '61</i>	<i>Bedekkings- graad</i>	<i>Soorten</i>	<i>Hoogte blader- dek; dichtheid</i>	<i>Omgeving</i>
1. boomlaag	2/10	berk, populier	5 m, tamelijk open	Bosrijk vlakje,
2. struiklaag (hogere meidoorns)	5/10	meidoorn	4 m, zeer dicht	temidden van dennebossen
3. struweellaag (duindoorn) (kruipwilg)	3/10	duindoorn, vlier, liguster, kruipwilg	2½ m, tamelijk dicht	
4. kruidlaag (brandnetel e.d.)	5/10	brandnetel, gras, look zonder look	50 cm, dicht	
5. moslaag	0/10			

• *J. van Tussenbroek, Molenaerstraat 30, Haarlem en Drs. Th. Belterman, Iordensstraat 25, Haarlem*